

Un mètode de treball humanista

Joan Nogué i Font*

Résumé/Abstract/Resumen

Si la connaissance de la méthode de travail est importante pour comprendre dans toute ses dimensions ce qui se veut être de la recherche, elle l'est d'autant plus lorsque celle-ci suit éclairage humaniste. Les présupposés qui orientent la géographie humaniste impliquent l'adoption d'une méthodologie bien particulière qui souvent devient elle-même une véritable recherche. Conscient de ce fait, l'auteur expose dans cet article la méthodologie qu'il a utilisé dans sa thèse de Doctorat intitulée: *Géographie humaniste et paysage. Une lecture humaniste du paysage de la Garrotxa à travers la littérature et cinq groupes d'expérience de l'environnement*. La plus grande partie de cette étude suit une méthodologie clairement phénoménologique qui permet d'explorer à partir de l'entretien personnel les phénomènes du monde géographique, vécus en relation avec le paysage, par cinq groupes d'expérience d'environnement (estivants, promeneurs, peintres paysagistes, néo-ruraux et paysans) de la Garrotxa. A la fin, il peut être constaté que la méthode de travail suivie favorise, de plus, une meilleure connaissance du paysage existentiel du propre chercheur.

* * *

Although a knowledge of the method of research involved is important in understanding the full implications of any study, it is even more essential when a humanistic approach is applied. The premises on which humanistic geography is based imply the application of a unique methodology which often becomes a topic of research in itself. Bearing this fact in mind, the author describes in this article, the methodology applied in his Doctorate Thesis entitled *Humanistic Geography and Landscape. A Humanistic Interpretation of the Landscape of Garrotxa through Literature and five Environmental Expe-*

* Departament de Geografia del Col·legi Universitari de Girona, Universitat Autònoma de Barcelona.

rience Groups. A major part of this study involved a clearly phenomenological methodology which made it possible to explore the characteristics of lifeworld in relation to landscape, through the personalized interviewing of five environmental experience groups (summer holiday-makers, hikers, landscape painters, new rural-dwellers and farmers) in Garrotxa, a rural district in the province of Girona. It can also be stated that the method of investigation applied favours a better knowledge of the investigator's own existential landscape.

* * *

Si el conocimiento del método de trabajo es importante para comprender plenamente cualquier investigación todavía lo es más en el caso de que se trate de una investigación de tipo humanista. Los presupuestos que orientan a la geografía humanista implican la adopción de una metodología muy peculiar que, frecuentemente, deviene ella misma una investigación. Consciente de este hecho, el autor expone en este artículo la metodología utilizada en su tesis doctoral titulada *Geografía humanista y paisaje. Una lectura humanista del paisaje de la Garrotxa a través de la literatura y de cinco grupos de experiencia ambiental*. La mayor parte de este estudio sigue una metodología claramente fenomenológica que permite explorar, a partir de la entrevista personal, los fenómenos del mundo vivido, en relación al paisaje, de cinco grupos de experiencia ambiental (veraneantes, excursionistas, pintores paisajistas, neorurales y agricultores) de la comarca de la Garrotxa (Girona). Se constata finalmente que el método de trabajo utilizado favorece además un mejor conocimiento del paisaje existencial del propio investigador.

The ultimate challenge, precious but costly, is to develop a truly personal type of knowledge, one that allows for emotion as well as thinking, passion as well reason, and one that leads to an understanding of the self as well as to understanding of the world. (Anne BUTTIMER, «Charism and Context: The Challenge of *La Géographie Humaine*», *Humanistic Geography. Prospects. Problems.*)

El coneixement del mètode de treball és una premissa bàsica per a poder avaluar correctament qualsevol investigació. Si això és cert i aplicable a tota mena de treballs, molt més ho és quan fem referència, en geografia, a aquells estudis emmarcats en una òptica humanista. I això és així perquè els pressupòsits de què parteix la geografia humanista —un dels últims corrents apareguts en geografia— com-

porten l'adopció d'un mètode de treball peculiar, original, innovador i, a voltes, oposat al d'altres enfocaments geogràfics. M'atreviria a afirmar, fins i tot, que un dels objectius primordials de molts estudis humanistes és, precisament —àdhuc més que l'aconseguint d'uns resultats concrets—, l'intent d'aplicar, d'experimentar una nova metodologia, una nova manera d'enfocar l'estudi de les relacions de l'ésser humà amb el medi que l'envolta. A diferència d'altres treballs de recerca, en geografia humanista el mètode de treball esdevé molt sovint, per si mateix, una veritable investigació.

En aquest sentit el present article no pretén res més que exposar la metodologia utilitzada per a la realització de la Tesi Doctoral: *Geografia humanista i paisatge. Una lectura humanista del paisatge de la Garrotxa a través de la literatura i de cinc grups d'experiència ambiental*¹. Abans, però, caldria resumir-ne breument el contingut.

Tot seguint els pressupòsits de la geografia humanista —en la seva accepció més àmplia— i plenament convençut de la importància que tenen per a l'individu les seves relacions sensorials, afectives, estètiques i simbòliques amb el paisatge que l'envolta, em proposava en aquesta Tesi explorar els fenòmens del món viscut geogràfic, en relació al paisatge, de cinc grups d'experiència ambiental de la comarca de la Garrotxa. Paral·lelament —i en part per completar aquesta exploració— pretenia fer una lectura humanista del paisatge tradicional de la Garrotxa a través de la literatura i de la fotografia.

Les «fonts d'informació» s'englobarien, doncs, bàsicament, en dos grans blocs. Per una banda, un sector de la població garrotxina distribuïda en cinc grups d'experiència ambiental (concepte que definirem més endavant). Per altra, la literatura (poesia, novel·la, assaig, premsa...) i la fotografia locals de final del segle XIX i principis del segle XX. Ambdós blocs es complementen a la perfecció, però exigeixen, com és obvi, un mètode de treball diferent.

La literatura —en el seu sentit més ampli— és una interessant font d'exploració de les relacions home-paisatge. La literatura —més encara que la fotografia— permet apropar-nos a l'estudi de l'experiència humana del lloc, un dels temes cabdals de l'enfocament humanista (LLOYD, SALTER, 1977; POCOCK, 1981). És perfectament possible i factible realitzar una «lectura» humanista de la literatura —i de moltes altres fonts²—, tot aplicant una determinada metodologia humanista, que

¹ Aquesta Tesi fou llegida el dia 10 d'octubre del 1984 al Departament de Geografia del Col·legi Universitari de Girona.

² La geografia humanista és antropocèntrica, globalitzadora i, sobretot, *interdisciplinària*. Lluita constantment contra la compartimentació del coneixement i de la realitat i, consegüentment, no té cap mena de prejudici per utilitzar les més diverses i variades fonts d'informació. Vegeu, a tall d'exemple, APPLETON (1980), BUTTIMER (1983), LOWENTHAL (1975), REES (1976), RELPH (1981), ROWLES (1980), SAMUELS (1978), SEAMON (1978), TUAN (1980).

no tractaré en aquest article. Em centraré únicament en el mètode de treball emprat per a analitzar els «fenòmens» del «món viscut geogràfic» d'uns quants grups d'individus de la comarca de la Garrotxa.

EL TREBALL DE CAMP EXPERIENCIAL: L'ENTREVISTA

La metodologia escollida per a aconseguir l'objectiu que acabo d'esmentar és clarament fenomenològica³. Tanmateix, es fa difícil parlar d'un mètode fenomenològic global, que abasti els diferents procediments que els fenomenòlegs utilitzen per a explorar i descriure allò que conforma el nostre món viscut. Per a arribar a la descripció i al coneixement de les essències dels fenòmens⁴ que estructuren aquest món viscut, els camins són múltiples i variats. Sigui quin sigui el camí utilitzat, el mètode fenomenològic ens ha de permetre descriure el món quotidià de l'experiència immediata de l'home i, en el nostre cas, el paisatge que viu, sent i experimenta.

El mètode que jo he escollit per a arribar a aquest objectiu és el de l'*entrevista personal*. Com sabeu, la fenomenologia creu en la intersubjectivitat del coneixement i de la consciència: res no és personal en el sentit que és únicament propietat d'un; quan hom escriu sobre un mateix, hom escriu sobre els altres des dels nostres problemes, goigs, preocupacions... i viceversa. Aquesta «intersubjectivitat» permet considerar l'estudi del món viscut (*life-world*) dels altres —objectiu de la Tesi en qüestió— com a plenament fenomenològic, sempre que s'hi arribi per mètodes semblants als que suggereix SPIEGELBERG (1975). Aquest autor ens en proposa dos: l'«autotransposició imaginativa» (l'investigador s'imagina a si mateix traslladant-se al lloc real de l'altre: es posa al seu lloc i des d'aquí estudia el seu món viscut) i l'«encontre i exploració conjunta» (investigador i subjecte investigat s'embarquen junts cap a una exploració conjunta del món viscut). Doncs bé, l'entrevista personal, a través d'aquesta exploració conjunta, permet aconseguir la intersubjectivitat a què ens referíem més amunt.

³ La fenomenologia, com a filosofia, aspira a una reorientació de la ciència i del coneixement per camins que tinguin un significat i una transcendència per a l'home. Husserl, Heidegger, Merleau-Ponty o Sartre mateix en són alguns dels teòrics més representatius. La major part dels geògrafs humanistes s'han inspirat, totalment o parcial, en la fenomenologia, si bé no és aquesta, ni de bon tros, l'única font d'inspiració.

⁴ El mètode fenomenològic comprèn tot un conjunt de procediments que ens permeten «descriure el món quotidià de l'experiència immediata de l'home que inclou les seves accions, memòries, fantasies i percepcions» (RELPH, 1970, p. 193). No pretén, com el positivisme, una caracterització empírica de les qüestions observables del «fet», sinó que pretén descriure les «essències» (elements o nocions que caracteritzen la natura d'una entitat o fenomen) dels «fenòmens» que són objecte d'estudi.

La fenomenologia és una descripció de les estructures de la consciència transcendental fonamentada sobre la intuïció de les essències d'aquestes estructures (SARTRE, 1982, p. 80).

Descobrir el món viscut de l'individu en relació al paisatge, és a dir el seu paisatge existencial, no és cosa fàcil. Aquí no hi valen ni presses ni enquestes preestablertes. L'enquesta tradicional, tancada i quantificable, no té absolutament cap mena d'utilitat en enfocaments com el que aquí tractem. L'entrevistador ha d'intentar establir un tipus de relació profunda i sincera amb la persona entrevistada, de manera que ambdós arribin a un punt en què es confonguin i àdhuc intercanviïn els seus papers.

L'entrevista, doncs, ha de ser, d'entrada, informal, tan espontània com sigui possible, sense limitació de temps ni de temes, al ritme de l'entrevistat i sempre, si es pot, en el seu propi medi, voltat del paisatge que normalment contempla. És molt important poder-lo enregistrar magnèticament. Dificilment s'hauria pogut realitzar el treball en qüestió sense aquesta premissa. Mai, però, no s'ha enregistrat ningú sense el corresponent permís i en tot moment s'ha conservat l'anonimat, excepte comprats casos dels quals s'ha obtingut el permís corresponent. Entenc que el treball de l'investigador ha de ser honrat, sincer i summament respectuós envers la persona que té al davant. En cap cas els objectius de la investigació —per transcendents que siguin— no poden justificar prescindir d'aquestes normes de comportament bàsiques o passar-les per alt.

Val a dir, tanmateix, que per important que sigui l'enregistrament de l'entrevista, tampoc no és el mètode perfecte i ideal. Certament recull una enorme quantitat de vocabulari i d'expressions referides al paisatge i a la relació home-paisatge, però deixes també en el lloc de l'entrevista moltes coses que no pots emportar-te a casa i que són també importants per a la comprensió del paisatge experiencial de l'individu: les expressions de la cara, la gesticulació, la mirada, les converses fora de l'entrevista, els preludis i els finals de l'entrevista...⁵ És prou important, però, poder enregistrar l'entrevista i aconseguir —cosa relativament fàcil— que el magnetòfon no en condicioni gens el desenvolupament.

El treball de camp basat en entrevistes personals —i més d'aquest tipus— és una tasca dura, feixuga, difícil i a vegades fins i tot desagradida. Aconseguir interessar la persona que tens al davant amb el projecte que tu li proposes, arribar a un grau de relació i d'interacció suficientment profund com per a poder entreveure el tipus de relació experiencial que manté amb el paisatge l'individu entrevistat, no és pas una tasca senzilla. Si a la dificultat inherent que comporta l'expressió oral de tot un seguit de sensacions, emocions, pensaments i records propis de l'expe-

⁵ En cap cas no s'ha pogut enregistrar totalment l'entrevista. Queden flotant a l'aire moltes hores de conversa, que materialment no pogueren ser enregistrades. Queden flotant a l'aire moltes vivències personals, molts sopars a la vora del foc, moltes vetllades en masies esteses pel cor de l'Alta Garrotxa o de la comarca d'Olot, en companyia de pagesos o de neorurals. Les entrevistes que reproduïm a l'apèndix del volum II de la Tesi i els extractes que apareixen al llarg de tot el text no són, doncs, més que una part —a vegades mínima— del conjunt de l'entrevista.

riència, hi afegiu les dificultats, diguem-ne, «externes» a l'entrevista mateixa (per exemple, cases de pagès aïllades i incomunicades, a les quals s'ha d'anar més d'una vegada), comprengreu la lentitud obligada del procés.

Es tracta, en definitiva, d'un *treball de camp experiencial*, puix el que pretenem és explorar «l'experiència geogràfica», en relació al paisatge, d'un petit nombre d'habitants de la Garrotxa. És, d'alguna manera, el mateix objectiu que han perseguït d'altres geògrafs humanistes, com Graham D. ROWLES (1978):

El treball (una anàlisi de l'experiència geogràfica de persones de la tercera edat) comporta converses a casa seva, als bars, a les reunions de la comunitat, així com la participació en experiències de la pròpia vida quotidiana, com anar a comprar i a passejar amb ells o a visitar els seus amics. He intentat formar part de les seves vides i establir una autèntica relació amb ells, no només com a investigador, sinó com a ésser humà amic, afectat per les mateixes intemperàncies, frustracions, debilitats, alegries i tristesses... Aquesta recerca d'autenticitat és l'essència del *treball de camp experiencial*: l'enfocament —o potser millor l'actitud— que pretenc exposar a continuació (p. 173).

ELS GRUPS D'EXPERIÈNCIA AMBIENTAL

El paisatge d'una contrada és percebut, viscut i sentit per tots i cadascun dels seus habitants. Les dones, els homes, els nens, els vells, els adults, els pagesos, els estiuejants, els obrers, els empresaris... en fi, tots els éssers humans d'una terra es relacionen experiencialment i individual d'una manera diferent amb el paisatge, en funció de múltiples factors de caire cultural, socio-econòmic, ideològic, professional, etc. Vet aquí una realitat manifesta, palpable.

Ara bé, de cara a un assaig de geografia fenomenològica com la que pretenia fer, era evident que no es podien analitzar ni descriure tots els paisatges experiencials dels habitants de la Garrotxa. Calia fer-ne una tria, una selecció. Com s'havia de fer aquesta tria? En funció de quins criteris?

Observant, senzillament observant com la gent del meu entorn es relacionava amb el paisatge, vaig confeccionar un llistat de les diferents formes de relació que hi mantenien. Unes coincidien amb una determinada activitat professional (pagesos), d'altres amb una forma d'esplai (estiuejants, excursionistes, caçadors), d'altres responien a un plantejament socio-ideològic (neorurals), etc. Vaig corroborar l'observació amb unes quantes entrevistes de mostreig, les quals em van acabar de convèncer que, si bé és cert que tot individu es relaciona experiencialment amb el paisatge d'una manera particular, també és cert que aquestes experiències individuals es poden aplegar en «grups d'experiència ambiental», això és, en grups d'individus que pel seu treball, per la seva forma d'esplaïar-se o pel motiu que vulgueu, veuen, viuen, senten el paisatge —i s'hi relacionen— d'una manera semblant.

En definitiva, es mouen i es comporten en funció d'un paisatge existencial semblant, encara que mai no del tot igual.

De la llarga llista de grups d'experiència ambiental confeccionada en un principi, en vaig escollir cinc: els estiuejants, els excursionistes, els pintors paisatgistes, els neorurals i els pagesos. Per què aquests i no d'altres? Els excursionistes, els pintors paisatgistes i els neorurals, els vaig escollir perquè eren tres dels grups més característics i peculiars de la comarca, pel que fa a la seva relació amb el paisatge, òbviament. És cert que tots tres els trobem també en d'altres indrets de Catalunya, però, en qualsevol cas, no hi tenen ni la densitat ni les peculiars característiques de què disposen a la Garrotxa. En el cas dels estiuejants em vaig regir per un criteri més qualitatiu que no pas quantitatiu: un sector dels estiuejants olotins actuals prové directament de la vella colònia d'estiueig barcelonina de finals del segle XIX i principis del XX, colònia que acudia a Olot pràcticament només pel seu paisatge. Em va semblar lògic, per altra part, contrarestar el paisatge existencial d'alguns dels grups anteriors —pels quals el paisatge és clarament un «objecte de consum»— amb el paisatge existencial d'un grup estretament lligat a la terra, de la qual viu i depèn més que cap altre: els pagesos.

Els membres d'aquests grups d'experiència ambiental, que en cap cas no superen la desena, no s'escolliren en funció de les clàssiques variables que solen estructurar les enquestes que aspiren a ser representatives des d'un punt de vista quantitatiu (edat, sexe, classe social, estudis...). No s'utilitzaren aquestes variables perquè —i això ha de quedar ben clar— el mètode fenomenològic emprat aquí *no pretén oferir un mostreig quantitativament representatiu de la realitat*. És evident que el cens de pintors paisatgistes supera en molt els deu pintors entrevistats i que el de pagesos és força vegades més gran que la mostra de deu amb la qual hem treballat. No em podia regir pels paràmetres positivistes que marquen la representativitat o no d'una mostra, quan l'enfocament que inspira la Tesi en qüestió és antipositivista: la fenomenologia no pot acceptar els requisits estadístics dels mètodes científics convencionals (SEAMON, 1979, p. 23). I amb això no nego que l'edat, el sexe o la classe social no siguin factors a tenir en compte. És evident que són importants —i molt—, però en unes mostres de sis, vuit o deu persones no es poden considerar. Si aquesta Tesi se centrés únicament i exclusiva en l'anàlisi del món viscut d'un sol d'aquests grups d'experiència ambiental, és possible que pogués tenir en compte, llavors, el paper que poden jugar aquestes variables en la formació del paisatge existencial de cada individu. Al que puc aspirar amb aquests reduïts⁶ grups d'experiència ambiental és a esbrinar i treure a la llum aquells fenòmens del món viscut geogràfic que, amb més o menys variacions, es repeteixen

⁶ La concepció fenomenològica de l'entrevista comporta una dedicació i concentració tan gran en cada individu que fa materialment impossible imaginar uns grups d'experiència ambiental més amplis que aquests.

en tots els individus d'aquest grup, la qual cosa dona com a resultat un paisatge existencial comú.

Els membres d'aquests cinc grups d'experiència ambiental s'han escollit, doncs, d'una manera absolutament arbitrària, pràcticament a l'atzar. Únicament s'ha tingut en compte —sobretot en el cas dels pagesos i dels neorurals— que es distribuïssin per tota l'àrea d'estudi. L'arbitrarietat comporta també, lògicament, que hi hagi variacions d'edat, de sexe, de classe social, etc., però, en tot cas, aquestes diferències no s'han reflectit a l'hora de l'anàlisi. En concret, el nombre de membres d'aquests cinc grups d'experiència ambiental és el següent: vuit estiuejants (cinc d'ells enregistrats), vuit excursionistes (cinc enregistrats), deu pintors paisatgistes (sis d'ells enregistrats), deu neorurals (vuit enregistrats) i deu pagesos (vuit d'ells enregistrats magnèticament). En total, doncs, es mantingueren quaranta-sis xerrades i entrevistes, trenta-dues de les quals s'enregistraren. Insisteixo, però, que no en totes quaranta-sis s'arribà al grau d'interacció i de profunditat necessari per a poder-les qualificar de «fenomenològiques» al 100 per cent (vegeu gràfics I i II).

Les entrevistes es realitzaren, d'una manera intermitent i en diferents estacions de l'any, des de l'estiu del 1982 fins a la primavera del 1984. Els estius els reservava per als estiuejants i per als neorurals, l'hivern —quan menys feina hi ha al camp— per als pagesos, i la primavera i la tardor —que és quan més surten fora— per als pintors i per als excursionistes. Adjunto la localització dels membres dels grups d'experiència ambiental pagès i estiuejant i la localització dels assentaments neorurals de la Garrotxa, destacant el grup d'experiència ambiental corresponent (vegeu «El mapa de la utopia: els assentaments neorurals»). No he confeccionat el mapa dels excursionistes ni el dels pintors perquè pràcticament tots ells resideixen a Olot.

SEAMON (1979), en *A Geography of Lifeworld*, se serveix de la fenomenologia per a explorar el món viscut quotidià de la gent. Tant ell com jo ens servim del concepte de «grup d'experiència ambiental» de SPIEGELBERG (1975), tot i que l'utilitzem de manera una mica diferent, perquè els objectius finals són també diferents. Jo he entrevistat i analitzat un per un el paisatge existencial de cada individu (excepte en alguns casos), per després aplegar-los en «grups d'experiència ambiental» en funció de les similituds en la forma de relacionar-se experiencialment amb el paisatge. Seamon, en canvi, analitza el món viscut d'uns quants individus partint de sessions de treball en grup⁷, enregistrades també magnèticament.

⁷ Dinou estudiants de la Universitat de Clark (Worcester) s'organitzaren, sota la direcció de David Seamon, en quatre «grups d'experiència ambiental» per tal de descobrir conjuntament els seus mons viscuts geogràfics. Aquesta mena de «teràpies de grup» fomenta enormement el coneixement del nostre propi món viscut quotidià, en establir-se un diàleg obert i enriquidor entre els seus membres. Així, doncs, el mètode de treball és sensiblement diferent, però, en canvi, el concepte de «grup d'experiència ambiental» és aplicable tant al seu cas com al meu. Tot i això, algunes entrevistes amb estiuejants i neorurals es realitzaren també col·lectivament, en grups de tres a cinc persones.

Un cop enregistrats tots els membres d'un determinat grup d'experiència ambiental, els transcrivia literalment. Amb les entrevistes transcrits al davant, es tractava llavors de buscar similituds, afinitats, correlacions, impressions comunes. A part del treball de camp mateix, aquesta era una de les tasques més lentes i aclaradores. Calia estructurar les experiències comunes que conformaven el paisatge existencial de cada grup, per passar després a la redacció final. No hi hagué cap problema, lògicament, a l'hora d'intentar relacionar els resultats de la nostra indagació amb alguns dels grans temes analitzats per la geografia humanista (l'estudi de l'experiència humana del món, el sentit del lloc, l'espai-temps existencial, el passat com a experiència present, l'estètica i la simbologia del paisatge, etc.).

Entenc que és bàsic que el lector pugui descobrir el paisatge existencial de cada un d'aquests grups a través de les paraules i comentaris dels mateixos entrevistats.

És per això que en el text he intentat limitar-me —cosa no sempre fàcil— a estructurar-ne les impressions, a encadenar-les i a emmarcar-les, per a passar posteriorment a comentar-les. Qui millor que ells mateixos per explicar llur propi paisatge existencial? D'alguna manera he pretès, doncs, posar en pràctica el postulat fenomenològic segons el qual ens hem d'apropar a l'estudi dels fenòmens sense intermediaris, sense prejudicis ni assumpcions preestablertes.

A LA RECERCA DE LA PRÒPIA EXPERIÈNCIA PERSONAL

Pot sobtar d'entrada trobar-se amb un apartat com aquest en un comentari metodològic referit a un treball tan típicament acadèmic com és una Tesi Doctoral. Doncs bé, no és gens sorprenent si s'analitza des de l'òptica fenomenològica en què cal fer-ho.

Els geògrafs fenomenòlegs proclamen una i altra vegada la conveniència de submergir-se en la investigació, de conèixer-la des de dintre. L'investigador ha de mostrar una certa «empatia» pel que fa, ha de practicar l'anomenada «observació participativa», si vol aconseguir una anàlisi fenomenològica completa. SEAMON (1979) advoca clarament per aquesta positura i TUAN (1971) defensa a tort i a dret que el geògraf humanista s'ha de conèixer a si mateix, ha de conèixer el seu propi món viscut, malgrat que aquesta sigui una pràctica poc freqüent a occident:

La geografia és el mirall de l'home, perquè revela l'essència de l'existència humana per conèixer el món, és necessari conèixer-se a si mateix.

Així ho entén també BUTTIMER (1980), que ens proposa fer una exploració a la pròpia experiència del lloc, retrocedint àdhuc fins a la infantesa:

No ens oferiria una valuosa informació l'examen de les nostres pròpies experiències en diferents llocs...? Estic segura que moltes de les actituds presents en la meua geografia, per exemple —i sense dubtar-ne—, el meu escepticisme sobre la planificació imposada des de dalt, provenen d'experiències viscudes de petita a Irlanda. Em resulta difícil trobar paraules per a descriure aquelles experiències viscudes a Irlanda que encara són significatives per a mi... recordo el tacte de l'herba sota els meus peus nus, les olors i els sorolls propis de cada estació... (pp. 170-171).

Aquesta «immersió» de l'investigador en la seva recerca, aquesta «empatia» de l'estudiós humanista envers els seus interlocutors, és el fruit d'una concepció de la fenomenologia com una «forma de ser», tant o més que una «forma de fer»:

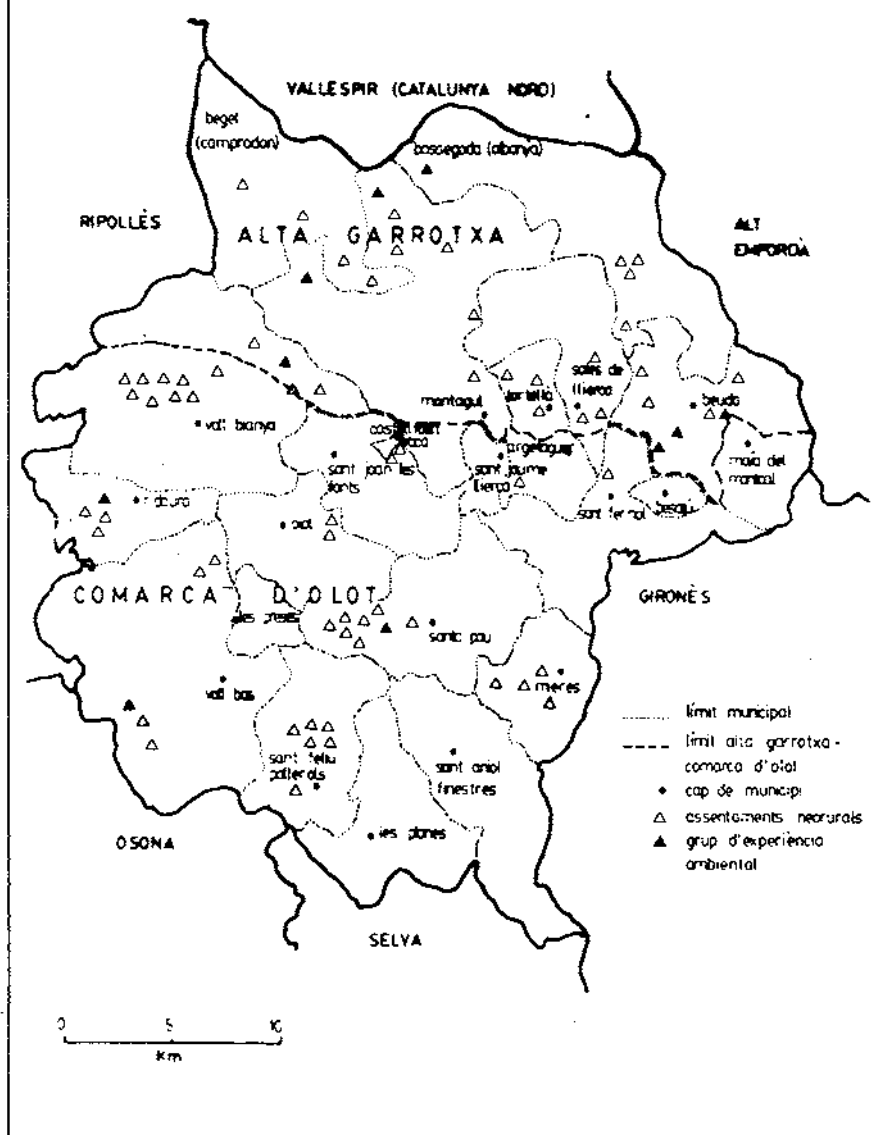
Més que analitzar el món com quelcom independent de nosaltres, [la fenomenologia], ens exigeix que reflexionem sobre la nostra pròpia consciència de les coses i que explorem les seves diverses manifestacions en les nostres experiències, tot anant cap a una comprensió més profunda de nosaltres mateixos (RELPH, 1981, p.101).

Aquest aspecte, aparentment superflu, ha guiat en tot moment la realització de la Tesi que comentem i més concretament de les entrevistes amb els diferents grups. En tot moment s'ha intentat aconseguir el màxim grau d'«empatia» possible envers el paisatge i la persona que tenia al davant. Sovint he passat d'entrevistador a entrevistat i això m'ha permès conèixer facetes del meu món viscut geogràfic desconegudes per mi fins ara. He reflexionat, gràcies a l'ajut dels grups d'experiència ambiental, sobre el meu propi paisatge existencial. M'he desplaçat, sempre que ha estat possible, a peu⁸, per «impregnar-me» millor del paisatge que m'envoltava, per integrar-m'hi sensorialment, per entendre i captar amb més fluïdesa la persona que anava a entrevistar. He fet excursions amb excursionistes i visitat galeries d'art amb pintors; he pres el cafè als hotels dels estiuejants o a l'era d'una masia restaurada; he parlat amb els pagesos enmig del bosc o en el descans d'una llaurada; he passat agradables vetllades i nits senceres en companyia dels neorurals, en cases de pagès situades al bell mig de l'Alta Garrotxa o pels encontorns

⁸ En d'altres ocasions he insistit ja sobre aquest punt:

Les característiques anatòmiques de l'organisme humà permeten a l'home moure's pel medi ambient a una velocitat ideal per a captar sensorialment tota la immensa vida de l'espai que l'envolta. A peu, l'home pot veure sense dificultat els arbres, els ocells, els grans de sorra, les formigues; pot sentir el soroll de les fulles mogudes pel vent; pot flairar tota mena d'olors; a peu, també, els seus «peus» advertiran el pas d'una superfície rugosa a una altra de llisa... a la velocitat de l'automòbil es perd tota mena de contacte sensorial amb el paisatge, fins a arribar a un punt en què aquest esdevé pràcticament nul (NOGUÉ, 1981, p. 42).

Gràfic II. El mapa de la utopia: els assentaments neururals.

d'Olot. He practicat, en definitiva, l'«encontre i exploració conjunts» que recomana SPIEGELBER (1975)⁹.

Com BUTTIMER, estic plenament convençut que les experiències paisatgístiques viscudes de petit a la Garrotxa m'han d'haver influït en molts aspectes, i particularment en aquesta investigació. Al llarg d'aquests mesos de treball de camp per una terra que havia trepitjat en la infantesa m'han vingut constantment a la memòria experiències viscudes en relació al paisatge, que encara són significatives per a mi. Per què rebutjar-les? Per què negar-les?

A TALL DE CONCLUSIÓ

El mètode de treball fenomenològic —en aquest cas a través de l'entrevista personal— permet arribar al coneixement i a la descripció del món viscut geogràfic, en relació al paisatge, de cinc grups d'experiència ambiental de la Garrotxa. L'encontre i exploració conjunts afavoreixen una immersió total en la recerca i una empatia envers la persona o persones objecte d'estudi. Alhora, s'enceta un enriquidor procés d'autoreflexió i d'autoconeixement del propi món viscut de l'investigador.

Així, doncs, aquest mètode de treball humanista pot oferir a la geografia «*un nou estil de treball de camp* que faciliti l'exploració, no de llunyanes i exòtiques terres, sinó dels complexos paisatges del món experiencial de l'individu» (ROWLES, 1978, p. 174; la cursiva és de l'autor.)

La geografia ha estat una disciplina tradicionalment lligada al treball de camp. És cert que a principi dels anys 60 assistim a un abandó de l'exploració directa del món i a una separació de la informació del context experiencial al qual aquesta pertanyia. Emperò, a partir dels 70, l'activisme social portarà la geografia a retrobar el món i a revalorar el treball de camp directe. Avui, la geografia humanista ens encoratja de nou a continuar en aquesta línia.

⁹ Val a dir, tanmateix, que no sempre ha estat possible. En molts casos —i per diversos motius— l'entrevista es converteix en un simple qüestionari de pregunta-resposta, amb el qual difícilment pots accedir als nivells de profunditat necessaris per a entreveure el paisatge existencial de l'individu. També és cert que la tasca ha estat més fàcil en uns grups que no pas en d'altres.

BIBLIOGRAFIA

- APPLETON, Jay, *The Aesthetics of Landscape*, Rural Planning Services, Oxford 1980.
- BUTTIMER, Anne, «Home, Reach, and the Sense of Place», Buttimer, Anne; Seamon, David, eds., *The Human Experience of Space and Place*, Croom Helm, Londres, 1980, pp. 166-187.
- BUTTIMER, Anne, *Creativity and Context, Lund Studies in Geography*, 50, The Royal University of Lund, 1983.
- BUTTIMER, Anne; SEAMON, David; LEY, David; SAMUELS, Marwyn, eds., *Humanistic Geography. Prospects. Problems*. Croom Helm, Londres 1978.
- LLOYD, W.J.; SALTER, C.L., «Landscape in Literature», *Resource Papers for College Geography. Association of American Geographers* 1977.
- LOWENTHAL, David, «Past Time, Present Place: Landscape and Memory», *The Geographical Review*, 1975, 65-1, pp. 1-36.
- NOGUÉ i FONT, Joan, «La incomunicació, producte d'una transformació en l'ús i en la percepció de l'espai», *L'Olivi*, 121, 1981, pp. 40-42.
- POCOCK, Douglas C.D., *Humanistic Geography and Literature*, Croom Helm, Londres 1981.
- REES, Ronald, «John Constable and the Art of Geography», *The Geographical Review*, 1976, 66-1, pp. 59-72.
- RELPH, Edward C., «An inquiry into the relations between phenomenology and geography», *The Canadian Geographer*, 1970, 14-3, pp. 193-201.
- RELPH, Edward C., *Rational Landscape and Humanistic Geography*, Croom Helm, Londres 1981.
- ROWLES, Graham D., «Reflections on Experiential Field Work», Ley, David; Samuels, Marwyn, eds., *op. cit.*, pp. 173-193.
- ROWLES, Graham D., «Toward a Geography of Growing Old», Buttimer, Anne; Seamon, David, eds., pp. 55-72.
- SAMUELS, Marwyn S., «Individual and Landscapes: thoughts on China and the Tao of Mao», Ley, David; Samuels, Marwyn, eds., *op. cit.*, pp. 283-296.
- SARTRE, Jean-Paul, *Fenomenologia i existencialisme*. Laia, Barcelona 1982.
- SEAMON, David, «Goethe's Approach to the Natural World: Implications for Environmental Theory and Education», Ley, David; Samuels, Marwyn, eds., *op. cit.*, pp. 238-250.
- SEAMON, David, *A Geography of Lifeworld*, Croom Helm, Londres 1979.
- SPIEGELBERG, H., *Doing Phenomenology*, The Hague, Martinus Nijhoff 1975.
- TUAN, Yi-Fu, «Geography, Phenomenology and the Study of Human Nature», *The Canadian Geographer*, 1971, 15, pp. 181-192.
- TUAN, Yi-Fu, *Landscapes of Fear*, Basil Blackwell Publisher, Oxford 1980.